

EEN INTERVIEW MET Dr. G. OVERDIEP.

Gerrit Overdiep wordt op 21 maart 1919 geboren, in Zwitserland. Zijn jeugd brengt hij door in achtereenvolgens Apeldoorn en Groningen. In laatstgenoemde plaats is zijn vader namelijk benoemd tot hoogleraar nederlands en geschiedenis. Gerrit bezoekt de HBS. Het afleggen van een staatsexamen stelt hem in staat rechten te studeren. De geschiedenisstudie, al speelt hij met de gedachte daaraan te beginnen, wijst hij af om de eenvoudige en zeer begrijpelijke reden dat hij niet het risico wil lopen bij zijn vader een tentamen te moeten afleggen. Hij sluit zijn rechtenstudie af in 1943, vlak voor de sluiting van de universiteit. Promoveren doet hij in 1953 op een onderwerp dat betrekking heeft op de vordering tot onderhoud door de natuurlijke vader (bij onwettige kinderen). Intussen verdient hij de kost in dienst van een rechtbank, eerst te Assen, vervolgens te Groningen, waar hij momenteel optreedt als vice-president van de rechtbank, in welke hoedanigheid hij fungeert als voorzitter van de strafkamer. Zijn nimmer aflatende belangstelling voor de geschiedenis blijkt uit een oud-vaderlandsrechterlijke studie over de rechtsomgang in Franekeradeel.

een boek over de schansenkrijg, die leidde tot de overgang van de stad in Staatse handen, 1594, en een aantal artikelen. Het is voornamelijk de geschiedenis van de drie noordelijke provincies, die hem boeit. Veel tijd besteedt hij bovendien aan het geven van advies bij de restauratie van oude bouw- en bolwerken, (zoals de schans van Boertange). Een interesse die hij eveneens thuis kan bevredigen bij het herstel van de oude hofstede, die hij met zijn gezin bewoont, ergens tussen Eelde en Peize, op het drentse platteland.

Mieke Ockhuizen en Jan Marinus Wiersma slaagden erin, met enig geluk weliswaar, die afgelegen plek te bereiken en stelden de volgende vragen in de hoop het steeds vager wordende begrip amateur-historicus (zie Groniek nrs. 34,35) verder te kunnen illustreren.

Acht u het een nadeel, dat u niet geschiedenis gestudeerd heeft?

Ik heb het altijd als een voorrecht gevoeld dat ik niet gebonde ben aan een bepaald onderzoeksveld, waar ik me ambtshalve mee moet bezighouden, hetzij als leraar, hetzij als wetenschappelijk ambtenaar, hetzij als hoogleraar, die... Nou, ja dat vak moet hij dan doen. Ik bedoel hij kan niet gaan publiceren over civiel recht als hij strafrecht doceert. Ik heb het altijd als een voorrecht beschouwd dat ik kon 'huppen': nu eens oud-vaderlands recht, dan weer krijgsgeschiedenis, enzovoort. Een ander voordeel van mijn ongebondenheid is dat ik mijn onderzoek niet zo strak hoeft te houden. Ik mag zo te zeggen, geschiedenis en geografie door elkaar halen. Ik zeg niet dat een historicus door zijn beperktheid, bewust opgelegde beperktheid, het niet goed doet. Hij heeft een heel andere wijze van benaderen. Hij schermt af. Isoleert zich helemaal op één punt, en diept dat uit.

Werkt het gebrek aan een vakopleiding niet een zekere oppervlakkigheid in de

hand?

Men loopt natuurlijk het gevaar dat men maar aan de oppervlakte blijft rondscharrelen, dat men geen diepgang maakt. Men is veel gauwer tevreden. Laat ik het zo zeggen: mensen uit de school van van Winter zijn eigenlijk pas tevreden als ze het honderd keer hebben afgelekt. Als amateurhistoricus neem je het onwillekeurig niet zo nauw. Hoewel ik geprobeerd heb die schansenkrijg zo goed mogelijk te doen, heb ik toch het gevoel dat een beroepshistoricus, bij wijze van spreken, het rijksarchief van Groningen toch even op die tijd had nagekeken. Ik voor mij heb op een goed moment gezegd: hiermee doe ik het nu maar. Niettemin meen ik de vergelijking te kunnen doorstaan, omdat ik zo lang, zeker tien jaar, met het onderwerp ben bezig geweest. En daarom meer weet dan een echte historicus, die er twee jaar aan gezeten heeft.

Op welke wijze probeert u de geschiedenis weer te geven?

In mijn boek over de schansenkrijg heb ik vooral geprobeerd de bron zelf te laten spreken. Want wat doe je als geschiedsschrijver meestal: je vertaalt, wat je hebt gelezen, in een mooi systeem. Bouwman heeft dat heel sterk. Die ordent zijn gegevens zoals hij dat wil. Als iets niet past, zet hij het een beetje om. Nou dat vindt ik waardevol. Ik, op mijn beurt, zeg: je hebt een bepaalde bron, die kan wel een gekleurde zijn, maar dat kun je opheffen door ook de tegenpartij te horen. Als je die twee in elkaar voegt, moet het passen. Zo kom je erachter wat er gebeurd is. In de taal van de mensen die het bijgewoond hebben. Ik heb niets anders gedaan dan een tijdsvolgorde aanbrengen, zonder daar iets van mezelf aan toe te voegen. Maar dat ik het zo deed was natuurlijk wel een keus van mezelf.

Vindt u de populaire voorstelling van de tachtigjarige oorlog een juiste voorstelling?

3

Dat beeld is niet zo een waardevol beeld. Ik vindt het verslag van de werkelijkheid wel zo waardevol. Daarom moet je eigenlijk alle geschiedenis opnieuw schrijven. Niet zozeer economisch; want zoals Romein het deed, dat ligt niet in mijn karakter. Ik blijf bij een beschrijving van oorlogen. Sociale geschiedenis vindt ik niet in mijn bron. Ik ben dus eigenlijk niet in staat een sociale visie op deze veldtochtenbedoening te geven, hoewel er toch wel enkele verschrikkelijke dingen gebeuren. Die vormen evenwel een illustratie binnen het krijgskundig gebeuren.

Welk belang hecht u aan de bestudering van streekgeschiedenis?

Deze vindt ik wel belangrijk, ja. We weten alles van Floris de Vijfde en we weten eigenlijk niets van de wording van de provincie Groningen. Hoe is het mogelijk dat een stad, feodaal verbonden met de bisschop van Utrecht, is samengegaan met een fries gewest, dwars door de feodaliteit heen. Volkomen krankzinnig. Ik heb me erg in dit aspect verdiept. En ik denk dat ik daarovers straks nog wel iets zal publiceren. Zulke dingen obligeren me nu eenmaal. Ik bedoel maar, zoiets heb je nergens, namelijk, dat vanuit een feodaliteit al heel vroeg een verbandenpolitiek ontstaat, die tenslotte uitmondt in de vorming van het gewest Groningen. Dat is een volstrekt afwijkend fenomeen. In Holland vervalt eerst de feodaliteit en vervolgens profiteren daar de steden van.

Een heel andere reden, waarom ik graag de streekgeschiedenis bestudeer, ligt in het feit dat ik beter kan nadenken over het verleden van mijn omgeving. Ik kan dat overzien. Ik kan me een voorstelling maken; ik ken de oude huizen, hun geschiedenis. Wat mijn studie over die veldtochten en de schansenstrijd betreft: die ben ik begonnen mede omdat ik nu ook wel eens de tachtigjarige oorlog, vanuit Groningen gedacht, wilde belichten.

Probeert u met uw werk het regionale bewustzijn van de mensen te stimuleren?

Nee. Om een voorbeeld te nemen: bij mijn studie over de schan- senkrijg interesseerde mij vooral het militair-tactisch insnoeren van de stad Groningen. Ik kan niet zeg- gen dat de streekcultuur mij erg interesseert. Kijk, ik ben wel streek- gebonden in die zin dat ik hier in het noorden woon en een uitgebreide kennis heb van de geschiedenis van deze streek. Die kennis zal ik nooit meer vergaren, als ik nu bijvoor- beeld in Utrecht zou komen te wonen, ook al zal de geschiedenis van die omgeving niet minder interessant zijn.

U noemt de heer Prakke als iemand, die het regionaal be- wustzijn doelbewust stimuleert. Als er één geen drement is, is hij het. Hij heeft dan ook het begrip 'keuze drement' ingevoerd voor hen die zo van Drente houden, zonder zelf van oorsprong drement te zijn. Prakke is dus een man, die drements voelt, omdat hij het zo aardig vindt. Ik ben daar niet zo voor.

Wij willen niet voorbij gaan aan uw andere liefhebberij, restauratie van oude gebouwen. Over de juiste wijze van restaureren is men het weinig eens. Hoe stelt u zich dat voor?

Ik ben niet voor het vernieuw- maken van een bouwwerk, net alsof het oud is. Want dat betekent dat je historisch vervalst. Ik ben eigenlijk meer geneigd om te zeggen dat een bestaand bouwwerk de sporen van de verschillende fasen, die het in de tijd doorlopen heeft, moet be- houden. En dat geldt ook voor wat men in 1920 of in 1940 heeft gedaan. Men moet niet terugconstrueren naar bijvoorbeeld de oorspronkelijke sta- staat van een romaanse of gotische kerk. Men moet een gebouw nemen, zo- als het is. Het stokkwartier te Maasstricht; daar zie je een vernieu- wing, die mij veel te ver gaat. Het is jammer dat men steeds overboord gooit als zijnde niet stijlzuiver, wat latere generaties aan een oor- spronkelijk gebouw hebben toegevoegd. Een monument heeft nu eenmaal litte- kens aan haar verleden overgehouden. Die moet je durven laten zien.

Tenslotte een onvermijdelijke vraag: kunt u verband leggen tussen uw kijk op het verleden en uw strafrechterlijke opvattingen?

Kijk. Waarom straf je? Er wordt geen mens beter van gevangenis- straf. Straffen schrikt de mensen evenmin af. Noch voorkomt het dat een bestrafte opnieuw een misdaad begaat. Nee, daar zit je dan en legt straf op. Misschien kan een rechter haar rechtvaardigen door zich te beroepen op een combinatie van de drie boven- genoemde factoren. Vaag blijft het in ieder geval. Bovendien kan men zich afvragen of de structuur van het strafrecht wel levensvatbaar is. Ik geloof dat het zal blijven be- staan in elke vorm van samenleving. Want hoe is het strafrecht ontstaan? En daarin zie je een historisch te- ruggrijpen. Het ontstond omdat de overheid, in welke vorm dan ook, de eigen richting, beter gezegd het recht in eigen handen nemen in de vorm van vetes en burenruzies, wilde inperken. En wat zien we tegenwoor- dig: die eigene richting komt sterk terug. Omdat we in een tijd leven, waarin de maatschappij tot ontbin- ding dreigt over te gaan (en wat mij betreft gaat ie in ontbinding). Zo kan het gebeuren dat men elkaar weer de hersens inslaat, zomaar op straat. Het strafrecht heeft, mijns inziens, tot doel dat herleven van het eigen rechter spelen tegen te gaan. De mensen moeten weten dat er gestraft wordt. Zo doordrengt wel, wat ik aan historisch materiaal in mijn geest heb, mijn visie op een aantal zaken. Ik heb daar wel steun aan.